

O dysproblemie, czyli rzecz o dysleksji rozwojowej...

Dysleksja? Dla wielu wydumany problem. Dla rodziców, którzy trafiają u swych dzieci na podobną diagnozę, często powód do paniki, gdyż nie mają pojęcia, czy chodzi o uszkodzenie mózgu dziecka, o braki intelektualne czy też może o ich wychowawcze zaniedbania.

Tymczasem dysleksja rozwojowa wydaje się nie być wydumany problemem. Definiuje się ją, jako dysfunkcję, która ma znaczący wpływ na funkcjonowanie dzieci w wieku szkolnym. Nieleczona może prowadzić do pogłębienia objawów oraz wielu poważnych zaburzeń psychicznych. Konkretniej rzecz ujmując, są to specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym. Spowodowane mogą być zaburzeniami niektórych funkcji poznawczych, motorycznych i ich integracji, uwarunkowanymi nieprawidłowym funkcjonowaniem układu nerwowego.¹ Najczęściej stosuje się termin "dysleksja rozwojowa" dla określenia syndromu specyficznych trudności w uczeniu się czytania i pisania.

DYSLEKSJA - specyficzne trudności w czytaniu przejawiające się popełnianiem różnego typu błędów, w tym ortograficznych, mimo znajomości zasad poprawnej pisowni;

DYSORTOGRAFIA - specyficzne trudności z opanowaniem poprawnej pisowni (w tym błędy ortograficzne);

DYSGRAFIA - niski poziom graficzny pisma; brzydkie, niekaligraficzne pismo;

DYSKALKULIA to trudność w rozwiązywaniu działań arytmetycznych;

SLI (z ang. Specific Language Impairment) to zaburzenie rozwoju mowy we wczesnym dzieciństwie u dzieci prawidłowo rozwijających się umysłowo;

DYSFONIA – objawia się niewyraźnym i cichym mówieniem – wada bardzo rzadko stwierdzana.²

Przyczyny dysleksji rozwojowej

Istnieje wiele przyczyn dysleksji rozwojowej. U różnych dzieci przyczyny te mogą być odmienne. Zauważa się u jednego dziecka może wystąpić kilka przyczyn jednocześnie.

M. Bogdanowicz wymienia trzy koncepcje etiologii dysleksji rozwojowej: koncepcję genetyczną, organiczną i opóźnionego dojrzewania, natomiast G. Broda i W. Tomaszewska przedstawiają, oprócz wyżej wymienionych, dodatkowe koncepcje: hormonalną i psychodysleksji.

Można dokonać następującego podziału przyczyn dysleksji:

- pierwotne (etiologia),
- wtórne, bezpośrednie (patomechanizm).

1. Zob. <http://www.ptd.edu.pl/>

2. Zob. <http://www.polityka.pl/psychologia/poradnikpsychologiczny/wychowanie/275770,1,jak-pomoc-dziecku-z-dysleksja.read>

Istnieje kilka koncepcji etiologicznych:

1. Koncepcja genetyczna - polegająca na założeniu, że zmiany w centralnym układzie nerwowym są dziedziczne.
2. Koncepcja organiczna - upatrująca przyczyn dysleksji w organicznym uszkodzeniu struktury okolic mózgu odpowiedzialnych za czynności czytania i pisanie w wyniku oddziaływania czynników patogennych w okresie okołoporodowym.
3. Koncepcja hormonalna - zakładająca, że przyczyną dysleksji jest nadprodukcja testosteronu w okresie prenatalnym, która zaburza funkcjonowanie systemu immunologicznego, powodując zablokowanie rozwoju lewej półkuli mózgu. Skutkiem jest opóźnienie rozwoju mowy we wczesnym dzieciństwie i dysleksja w wieku szkolnym.
4. Koncepcja opóźnionego dojrzewania c.u.n. - wskazująca, jako przyczynę dysleksji spowolnienie dojrzewania c.u.n. i wynikające stąd zaburzenia funkcjonalne (fragmentaryczne dysfunkcje tego układu). Czynniki patogenne działają w okresie okołoporodowym. Zaburzenia mogą dotyczyć wielu funkcji: lateralizacji, funkcji językowych, percepcyjno -motorycznych i ich integracji.
5. Koncepcja psychodysleksji - upatrująca przyczyny dysleksji rozwojowej w zaburzeniach emocjonalnych (w wyniku urazów psychicznych, stresu).³

Bezpośrednie, wtórne przyczyny dysleksji rozwojowej (patomechanizm) to skutki działania przyczyn pierwotnych. Są to zaburzenia funkcji c.u.n. o charakterze parcjalnym, dotyczącym procesów poznawczych (percepcji, języka), motoryki i integracji tych funkcji. Często towarzyszą im zaburzenia lateralizacji i orientacji w schemacie ciała i przestrzeni.

Czy da się przewidzieć, że dziecko może cierpieć na dysleksję, a więc o objawach ryzyka dysleksji?

U dzieci w wieku niemowlęcym, poniemowlęcym, przedszkolnym i częściowo wczesnoszkolnym (do ok. 9. r. ż.) nie można jeszcze zdiagnozować dysleksji rozwojowej. Jednak obserwuje się pewne objawy, które sygnalizują możliwość wystąpienia w przyszłości specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Nie determinują one jeszcze diagnozy (tej można dokonać na przełomie drugiej i trzeciej klasy szkoły podstawowej), jednak dzieci z poniższymi objawami zalicza się do tzw. grupy ryzyka dysleksji, mówi się też o dzieciach ryzyka dysleksji.

Oto pierwsze sygnały nadchodzących trudności:

- pomijanie w rozwoju ruchowym raczkowania;
- opóźniony rozwój mowy; znacznie późniejszy moment rozpoczęcia porozumiewania się

3. G. Broda, W. Tomaszewska, Z dysleksją na ty, s.21.

z otoczeniem przy pomocy słów, utrzymujące się trudności z poprawnością wypowiedzi zarówno w zakresie gramatyki, jak prawidłowym wybrzmiewaniem głosek, mowa niewyraźna, niezrozumiała dla otoczenia;

- mała *obniżona sprawność ruchowa* w zakresie swojego ciała, tzw. duża motoryka: trudności z utrzymaniem równowagi, niezdarność ruchów; niechęć do zabaw ruchowych, kłopoty z łapaniem piłki, rzucanie do celu;

- *mała sprawność rąk*, tzw. mała motoryka: niechęć w zapinaniu guzików, sznurowania butów, używanie widelca, nożyczek;

- słaba koordynacja wzrokowo – ruchowa, dziecku sprawia trudność budowanie z klocków, niechętnie bawi się klockami, puzzlami, nie umie układać układanek według wzoru, tworzy tylko własne kompozycje, niechętnie rysuje;

- *opóźniony rozwój lateralizacji* – dziecko używa na zmianę raz jednej a raz drugiej ręki, ma trudności w określeniu stron: lewa – prawa;

- zaburzenia rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej, trudności z rysowaniem figur, odtwarzaniem figur geometrycznych, rysowaniem szlaczków; ma trudności w różnicowaniu głosek podobnych dźwiękowych;

- zaburzenia analizy i syntezy wyrazów;

- ma problemy z zapamiętywaniem krótkich wierszyków i piosenek, oraz miesięcy, trudności z wymową, wadliwa wymowa;

- przy pierwszych próbach czytania przekręca wyrazy, wolne tempo czytania; słabe rozumienie tekstu;

- przy pierwszych próbach pisania – niestaranne, brzydkie pismo, popełnianie błędów przy przepisywaniu, mylenie liter, opuszczanie liter, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter.⁴

Do dokładnego zbadania dziecka może posłużyć "**Skala ryzyka dysleksji (SRD) prof. Marty Bogdanowicz**" (załącznik).⁵

Czy z dysleksji można się wyleczyć?

Jeżeli zaburzenia nie są wielkie, to zabawy i ćwiczenia pomogą usunąć problem.

Jednakże problem zaniedbany będzie rósł wraz z dzieckiem. Jeśli dziecko uzyskuje wyniki wskazujące na ryzyko dysleksji, powinno być od zaraz objęte opieką, zajęciami, zabawami wspomagającymi rozwój gorzej rozwijających się funkcji.

Terapia pedagogiczna, aby była skuteczna, musi trwać 3–4 lata i powinna się zacząć już w zerówce lub w pierwszej klasie. Czasem rodzicom wydaje się, że jeśli po roku ćwiczeń nie ma wyraźnej poprawy, to nie warto ich kontynuować. Oczywiście, rezultaty zależą od stopnia zaburzeń, od tego, w ilu sferach występują deficyty oraz od inteligencji dziecka. Bo intelekt

4. Por. <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/50-artykuly/699-dysleksja-8211-charakterystyka-zjawiska.html>

5 . <http://www.logopedia.net.pl>

pozwała kompensować trudności, choć także maskować je – dzieci potrafią w mig uczyć się na pamięć czytanek. Stąd wniosek, iż profilaktyka w wieku przedszkolnym, świadome ćwiczenia z 6-latkami i do czwartej klasy codzienne zajęcia – zabawa w trójkącie rodzic-dziecko- nauczyciel lub nauczyciel-terapeuta może czynić cuda. Terapia u specjalisty raz w tygodniu nie będzie skuteczna.

Rodzic musi też nauczyć się cierpliwości, gdyż może odczuwać wobec dziecka żal lub złość.

Oprac. Sylwia Herman

BIBLIOGRAFIA:

Marta Bogdanowicz, O dysleksji, czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu.

Odpowiedzi na pytania rodziców i nauczycieli. Lubin 1994;

Marta Bogdanowicz, Portrety nie tylko sławnych osób z dysleksją. Gdańsk 2008

Marta Bogdanowicz: Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie. Wyd. Harmonia. Gdańsk 2002.

Marta Bogdanowicz, Ćwiczenia grafomotoryczne. Gdańsk 1992

G. Broda, W. Tomaszewska, *Z dysleksją na ty*

Ronald D. Davis, Eldon M. Braun, Dar dysleksji. Poznań 2001.

Anna Kaszuba – Lizurej, W krainie ortografii. Wyd. Innowacje.

Zofia Pomirska, Wygraj z dysleksją. Zbiór ćwiczeń usprawniających umiejętność czytania. Wyd. Pedagogiczne ZNP.

Zofia Pomirska, Wygraj z dysortografią. Zbiór ćwiczeń. Wyd. Pedagogiczne ZNP.

Zofia Pomirska, Wygraj z dysgrafią. Zbiór ćwiczeń dla uczniów. Wyd. Pedagogiczne ZNP.

<http://www.logopedia.net.pl>

<http://www.ptd.edu.pl/>

<http://terapiapedagogiczna.com>

ZAŁĄCZNIK:**Skala ryzyka dysleksji (SRD) prof. Marty Bogdanowicz:**

SPRAWDŹ TO Z DZIECKIEM	
Test dla dzieci sześcioletnich (również trochę młodszych i trochę starszych). Mogą go wykonać rodzice ze swoimi dziećmi, by dowiedzieć się, czy u dziecka występuje ryzyko dysleksji. SRD zawiera 21 stwierdzeń, które należy ocenić wg skali 4-stopniowej. Cyfry na skali wskazują na symptomy: 1 - nigdy nie występuje, 2 - czasem występuje, 3- często występuje, 4 - zawsze występuje. Proszę uważnie przeczytać poniższe stwierdzenia i zakreślić kółkiem cyfry najlepiej charakteryzujące zachowanie dziecka.	
1. Dziecko ma trudności z zapamiętaniem wszystkich liter.	1 2 3 4
2. Dziecko ma trudności z posługiwaniem się nożyczkami.	1 2 3 4
3. Dziecko ma wadę wymowy.	1 2 3 4
4. Dziecko jest mało sprawne ruchowo: słabo biega, skacze, źle jeździ na rowerze, hulajnodze.	1 2 3 4
5. Dziecko pisze litery i cyfry zwierciadlanie lub odwzorowuje wyrazy przez zapisywanie ich od strony prawej do lewej.	1 2 3 4
6. Dziecko przekręca słowa (np. mówi krartor), zmienia przedrostki w wyrazach (np. zauczyć się), myli wyrazy o podobnym brzmieniu.	1 2 3 4
7. Dziecko nie umie odróżnić głosek o podobnym brzmieniu (np. g - k, z - s), dlatego nie dostrzega różnic w parach wyrazów, takich jak np. góra - kura, koza - kosa.	1 2 3 4
8. Dziecko ma problem z budowaniem poprawnych wypowiedzi (zmienia szyk wyrazów w zdaniu albo używa nieprawidłowych form gramatycznych).	1 2 3 4
9. Dziecko niechętnie bawi się układankami, klockami Lego, puzzlami lub nie umie układać ich według wzoru (tworzy tylko własne kompozycje).	1 2 3 4
10. Dziecko niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych.	1 2 3 4
11. Dziecko ma problem z odróżnianiem i zapamiętaniem liter o kształtach identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. b -p - g - d).	1 2 3 4

12. Dziecko niechętnie rysuje, pomimo że jest do tego zachęcane.	1 2 3 4
13. Dziecko ma trudności z pamięciowym odtwarzaniem materiału uszeregowanego w sekwencji (np. nazwy pory dnia, posiłków, dni tygodnia, pory roku, szeregi 4-cyfrowe).	1 2 3 4
14. Dziecko ma kłopoty z koncentracją uwagi, łatwo się rozprasza.	1 2 3 4
15. Dziecko źle funkcjonuje na zajęciach fizycznych (np. podczas gry w piłkę, wykonywania układów gimnastycznych, ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze).	1 2 3 4
16. Dziecko ma trudności z odróżnieniem i zapamiętaniem liter o podobnym kształtach (np. m - n, l - t - ł).	1 2 3 4
17. Dziecko ma kłopot z wyróżnieniem głosek w słowach (np. nos = n- o-s).	1 2 3 4
18. Dziecko ma problemy z odtwarzaniem szlaczków i figur geometrycznych (przerysowaniem rombu ze wzoru).	1 2 3 4
19. Dziecko ma trudności z łączeniem głosek w słowo (np. o-k-o = oko).	1 2 3 4
20. Dziecko ma problemy z zawiązywaniem sznurowadeł, zapinaniem guzików, wiązaniem kokardek oraz wykonywaniem innych czynności samoobsługowych.	1 2 3 4
21. Dziecko ma trudności z dokładnym zapamiętaniem krótkich wierszyków i piosenek oraz z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów.	1 2 3 4

Wyniki testu można analizować bardzo szczegółowo (potrafią to specjaliści), można też po prostu podliczyć punkty i porównać je z niżej zamieszczoną skalą.

Od 21 do 34 punktów: u twojego dziecka raczej na pewno nie ma ryzyka dysleksji, co nie oznacza, że powinieneś bacznie przyglądać się jego rozwojowi i szkolnym osiągnięciom.

Od 35 do 40 punktów: specjaliści mówią, że twoje dziecko jest na pograniczu ryzyka dysleksji. Wątpliwości powinna rozwiązać wizyta w poradni pedagogiczno-psychologicznej. A zatem skontaktuj się ze specjalistą na wszelki wypadek, a w czasie zabaw i codziennych zajęć stymuluj i usprawniaj słabo rozwijające się umiejętności dziecka.

Od 41 do 53 punktów: u twojego dziecka występuje umiarkowane ryzyko dysleksji.
Koniecznie odwiedź specjalistów w poradni, być może najwyższy czas zacząć pracować z dzieckiem.

Od 54 do 84 punktów: u twojego dziecka występuje bardzo wysokie ryzyko dysleksji!
Czeka ciebie i dziecko dużo pracy wraz z nauczycielem terapeutą.
Szczegółową analizę wyników można znaleźć w książce Marty Bogdanowicz *Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2002.